

Arbeidsmigranten op de Brabantse Arbeidsmarkt - Jan Cremers, Tilburg Law School

Bijna 10 jaar geleden, in 2015 zijn we vanuit de Tilburgse activiteit gestart met een onderzoek naar de betekenis van arbeidsmigratie voor de Nederlandse samenleving. Getracht is meer inzicht te krijgen in het wervings- en rekruteringsbeleid van werkgevers. De eerste jaren benaderden we in diverse regio's werkgevers met de vraag of ze in de nabije toekomst met meer of minder arbeidsmigranten zouden gaan werken. De overgrote meerderheid sprak uit met meer arbeidsmigranten te gaan werken. Aansluitend is in 2021 een arbeidsmarktanalyse gemaakt met diverse van belang zijnde indicatoren verbonden met de positie van arbeidsmigranten in de Brabantse economie. De belangrijkste conclusies waren dat het noodzakelijk is te werken aan een structureel beleid dat het hoofd biedt aan de problemen die gepaard gaan met het tewerkstellen, huisvesten en maatschappelijk begeleiden van dit deel van de beroepsbevolking. Wat valt er verder over op te tekenen?

We horen dagelijks dat het in veel laag betalende sectoren moeilijk is aan personeel te komen. De rekrutering geschiedt in belangrijke mate indirect. Het grensoverschrijdende uitzendwerk domineert de wijze van inhuren en inzetten van flexibele arbeidskrachten. Vaak wordt gezocht naar allerlei wegen om de arbeidskosten te drukken, daarbij schakelen werkgevers bemiddelingsbureaus in om de schaarste met arbeidsmigranten op te vullen. Het gaat in eerste instantie om 'handjes', en vaak gebeurt de aansturing via de afdeling planning. De aanbieders van het 'echte' werk (zijnde de inlenende werkgevers) zouden zich meer de vraag moeten stellen in hoeverre hierbij nog sprake is van behoorlijk personeelsbeleid.

Het onderzoek bevestigde eerdere bevindingen dat de inzet voornamelijk geschiedt via tijdelijke contractvormen door middel van het aantrekken van relatief jonge mensen van elders. Zij gaan aan de slag in uitvoerende werkzaamheden en productiewerk, zijn bereid lange dagen te maken en fysiek zwaar werk te doen op onregelmatige tijden. Ze zoeken werk en worden geworven via in het herkomstland actieve (vaak Nederlandse) bemiddelaars die vraag en aanbod op de Nederlandse arbeidsmarkt kennen. Ook in de ogen van de inlenende werkgevers gaat het vaak om onaantrekkelijk werk waarvan weinig bindende werking uitgaat. Onaantrekkelijke arbeidsvoorwaarden, samengaan met atypische werktijden, gebrekkige carrièreperspectieven en beperkte scholingsmogelijkheden, met geen vaste baan in het verschiet, verklaren waarom de fluctuaties groot is. Bovendien weten we inmiddels al lang hoe problematisch de woonsituatie kan zijn.

Ons onderzoek liet ook zien dat de verantwoordelijkheid voor de gevolgen voor de lokale gemeenschap van het op grotere schaal inzetten van migranten niet door die bedrijven werd ingezien. Inlenende ondernemingen hebben de neiging te wijzen naar het uitzendbureau of de gemeente als het gaat om de huisvestingsproblematiek, de gevolgen voor de leefomgeving of voorzieningen die kunnen bijdragen aan een betere integratie op lokaal niveau (denk hierbij aan taalonderwijs of sociaal-culturele voorzieningen). De vraag is of dit terecht is. Zeker daar waar het gaat om de inzet van grote aantallen arbeidsmigranten zou de maatschappelijke en sociale verantwoordelijkheid van de inlenende onderneming voor de gevolgen van deze inzet uitdrukkelijker aan de orde moeten zijn voordat besloten wordt nieuwe grootschalige bedrijvencomplexen te vestigen en te openen.

De inzet van arbeidsmigranten is, zo is ook tijdens de Coronacrisis gebleken, cruciaal om de bedrijvigheid in bepaalde sectoren overeind te houden. De arbeidsmarktanalyse van Noord-Brabant bevestigde dat die inzet geen tijdelijk verschijnsel is, de aanwezigheid van arbeidsmigranten is intussen een vast bestanddeel van de Brabantse arbeidsmarkt. Hoewel de individuele arbeidsmigrant wellicht na een aantal jaar vertrekt, is de aanwezigheid van arbeidsmigranten op de Brabantse

arbeidsmarkt structureel, of het nu gaat om de ploegendienst in de vleesverwerkende industrie, het werk in de talrijke distributiecentra of de logistieke arbeid. Qua omvang betreft het tussen de 8 à 10% van de werkende bevolking, in sommige bedrijven veel meer (ga maar eens kijken in een distributiecentrum). Deze permanente tijdelijkheid heeft belangrijke consequenties voor het beleid, dat meer structurele dan tijdelijke maatregelen dient te bevatten om gezonde leef- en werkomstandigheden te waarborgen. Het vraagt om meer verantwoordelijkheid van de zijde van de ondernemingen die daadwerkelijk gebruik maken van de inzet van arbeidsmigranten.

Tijdens het onderzoek merkten we dat er van de zijde van de inleners weinig animo is hierover in gesprek te gaan. Spreken over het aantrekken van migranten is nog steeds een groot taboe, terwijl de feitelijke, structurele inzet niet valt te ontkennen; ontkennen getuigt van struisvogelpolitiek. Het niet betrekken van de lokale bevolking bij beslissingen over deze inzet die gevolgen hebben voor de leef- en woonomgeving zorgt voor ongewenste spanningen. Die kunnen niet zomaar worden afgewenteld op de gemeente, laat staan op de arbeidsmigranten die hiervan het slachtoffer dreigen te worden.

De arbeidsmigrant lijkt te vaak een mogelijke probleemveroorzaker (resultierend in beheers- en handhavingsvraagstukken) dan een risicogroep voor misstanden. Met name aan de onderkant van de arbeidsmarkt, waar arbeidsmigranten veelal werkzaam zijn, komen die misstanden (onderbetaling, oneigenlijk gebruik van semilegale constructies, ernstige benadeling en in de meest ernstige gevallen arbeidsuitbuiting) voor. Verdienmodellen beperken zich niet tot arbeid, maar komen ook voor bij huisvesting en andere voorzieningen (sociale zekerheid, transport -en zorgkosten). Dit bemoeilijkt de aanpak van malafide praktijken en maakt een integrale aanpak noodzakelijk. Sommige misstanden kunnen alleen op gemeentelijk niveau worden opgemerkt en aangepakt, waar andere misstanden juist een regionale of landelijke aanpak vereisen.

Ook in economenkring schijnt men inmiddels te beseffen dat dit beleid niet ongebreideld door kan gaan. Waar ondernemingen in arbeidsintensieve sectoren via allerlei constructies 'stunten' met goedkope arbeid, wordt het steeds moeilijker met een fatsoenlijke manier van werken die concurrentie het hoofd te bieden. Daarnaast komt in toenemende mate de vraag aan de orde wie er beter wordt van de vestiging van deze laagproductieve arbeid.

De overheid zou er goed aan doen (lokaal, provinciaal en nationaal) eerst twee keer na te denken voordat de regio verder wordt volgebouwd met allerlei dozen in het landschap, zonder dat is nagedacht over de vraag waar de mensen die daarin het werk zullen gaan doen kunnen gaan wonen.